

ПОСТМОДЕРНІСТСЬКА ЛІТЕРАТУРА МАНДРІВ: ПЕРСОНАЖ, ТРАНСГРЕСІЯ, ЖАНР

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 1 (39) 2018

УДК 821.161.2 – 3.09 + 821.162.1 – 3.09

Кропивко І.В. Постмодерністська література мандрів: персонаж, трансгресія, жанр; 13 стор.; кількість бібліографічних джерел – 35; мова українська.

Анотація. Актуальність: література мандрів залишається «модною темою» в сучасній літературі, але змінює свої поетикальні особливості. Мета статті: на матеріалі творів українських і польських письменників-постмодерністів виявити специфіку персонажа-мандрівника й світу, що ним осягається, а також жанрові моделі текстів-подорожей. З'ясовано, що комунікація між наратором і його Іншим під час подорожі встановлюється не на рівні набутих знань про себе і світ, а завдяки витворенню спільного досвіду екзистування. Трансгресивна специфіка репрезентації пізнаваного світу зумовлена неможливістю чіткого розмежування внутрішнього й зовнішнього вимірів екзистенції наратора й читача. Художню літературу про подорож за жанровими патернами поділено на тревелог, подорожні нотатки та художні твори, у яких домінує мотив мандрів. У подальшому варто було б дослідити трансгресивні прояви в постмодерністській літературі мандрів, пов'язані з описом мандрівного досвіду автора-наратора.

Ключові слова: література мандрів, тревелог, подорожні нотатки, трансгресія, екзистенція, Інший, постмодернізм.

Постмодерністська художня література широко репрезентує тип сучасної людини-номади, чие життя протікає в ситуації перманентної подорожі. Подорож перестає бути втечею від рутини повсякдення в екзотичний світ незнамого. Глобалізований світ, у якому вже немає таємниць, в усій своїй повноті перетворюється на світ екзистенції постмодерної людини й відповідно персонажа постмодерністського тексту. Водночас література мандрів усе ще затребувана читачем, але вона змінює основні свої показники, зокрема ті, що стосуються наратора-мандрівника, специфіки осягнення ним іншого світу та форм художньої репрезентації подорожі, тобто системи жанрів літератури мандрів.

Сучасні тексти, в основі яких – мотив мандрів, вивчали різні дослідники. Серед них Т. Белімова [2], А. Бідун [3], Ю. Запороженко [8], М. Здуняк-Вікторівіч [34], О. Калинюшко [9], Е. Конончук [26], А. Огоновська [27], Е. Рибіцька [29], Л. Скорина [19], П. Чаплінські [25], М. Шульгун [23] та інші. Однак питання залишається відкритим. Метою нашої розвідки є спроба на матеріалі творів українських і польських письменників-постмодерністів виявити специфіку персонажа-мандрівника й світу, що ним осягається, та жанрових моделей літератури мандрів.

Постмодерністський персонаж, який подорожує, замість пізнавально спрямованого пошуку абстрактних істин і власної сутності, що було властивим модерній культурі відкриттів і логоцентричного мислення, налагоджує комунікацію з Іншим, у ролі якого виступають люди й події, що зустрічаються йому в подорожі, та читач. Відбувається зміна епістемологічної домінанти на онтологічну, замість логіки – чуттєвий досвід, замість героїки – одноманітний світ буднів подорожі, адже, як зазначив Р. Нич, «[н]емає іншого світу, ніж той, який пізнаємо через повсякденний

досвід» [13, с. 127]. Комунікація між наратором і його Іншими встановлюється не на рівні набутих знань про себе і світ, а завдяки витворенню спільного досвіду екзистування, залучення до співпереживання дійсності, котра стає текстовою через спосіб її репрезентації, а саме розповіді наратора.

Зовнішній щодо наратора й читача об'єктивний світ, трансформований у художню реальність, з одного боку, набуває виміру внутрішнього в процесі його емоційного й розумового освоєння наратором. З другого боку, внутрішній світ емоцій і думок наратора набуває зовнішнього вияву завдяки процесу його наративізації, тобто висловленню, комунікації з читачем. Як наслідок, чітке розмежування внутрішнього й зовнішнього вимірів екзистенції наратора й читача стає неможливим і водночас пояснює здатність постмодерністського тексту про подорож до суміщення ознак художнього наративу, документальної літератури та публіцистичного тексту.

Зв'язок між зовнішнім щодо художнього тексту світом і персонажем-наратором досягається завдяки емоційному й інтелектуальному його осягненню, стає справою суб'єктивного сприйняття без виходу в площину загальнолюдських знань. Тому роль наратора визначається не функцією спостерігача за зовнішнім щодо нього світом, а типом спілкування з ним. Якщо звернутися до теорії З. Баумана, який висунув ідею чотирьох типів постмодерністської людини (фланера, волоцюги, туриста, гравця), що можливі в суспільстві, де порядок досягається спокусою, а не насильством [25, с. 449], то в постмодерністських прозових текстах українських і польських письменників простежимо їх усі, навіть із поєднанням в одному тексті декількох типів. Зокрема, наратор Януша Рудницького («Тричі так!» [29]) – яскравий приклад гравця. Його світ моделюється залежно від відчитуваних ним

знаків культури, у якій перебуває. Наратор утомлюється від такої ситуації й навіть шукає способу спрощення власного існування, бажає зробити світ не таким багатозначним, вбачаючи вихід (іронічний) у закоріненні в бутті за допомогою електронного браслета для стеження. Кшиштоф Варга («Гуляш з турула» [33], «Чардаш з мангалицею» [34]) пропонує інший тип гравця – такого, який бавиться питаннями національної ідентифікації, що відбивається на відчитуванні ним національно забарвлених кулінарно-споживацько-історично-туристичних стереотипів і принад. Сергій Жадан («Anarchy in the Ukr» [8]) вимальовує фігуру волоцюги, його наратор майже в прямому сенсі «живе на вокзалі», відчуваючи себе своєрідним перекотиполем та вважаючи за цінності рух і зміни. Наратори Ольги Токарчук («Бігуни» [22]) також є волоцюгами глобалізованого світу, які тікають від будь-якої усталеності, самі не знаючи куди. Інтернет-блоги з описами подорожей репрезентують тип туриста, пропонуючи широке розмаїття суб'єктивних досвідів спілкування зі світом, відмінним від рутини реальності повсякдення. Турист колекціонує враження, його мета – оповісти про них. Наратор Максима Кідрука («Мексиканські хроніки» [12]) також утілює тип туриста, але доповненого рисами фланера. Перед очима наратора фіксується постійно змінювана реальність; наратор не знає ні початку, ні кінця того, що бачить, його реальність формується через репрезентацію побаченого власною нарацією. Його дім – умовний фактор (Стокгольм як місце початку подорожі, своя Європа в протиставленні до далекої Мексики, Україна й батьківський дім, звідки родом), потрібний для процесу зіставлення, фіксації відмінностей. Риси туриста, фланера й гравця знаходимо в образі наратора оповідань про подорожі Євгена Положія («Подорожі по її тілу» [16], «Дорога до Катманду» [14], «Кама-сутра і вишиванки» [15] та ін.). Наратори Юрія Андруховича і Анджея Стасюка поєднують риси волоцюги й туриста (Ю. Андрухович «Лексикон інтимних міст» [1]) та волоцюги й фланера (А. Стасюк і його книги репортажів-есеїв «Дорогою на Бабадаг» [32], «Фадо» [31] та ін.).

Література про подорож, тобто література мандрів, представлена у досить широкому жанровому спектрі. Зокрема, Ольга Гончар виділяє такі жанри в сучасній літературі подорожей: роман-тревелог, есе, дорожні нотатки, щоденник, репортаж, путівник. Дослідниця виходить із того, що вони об'єднують у собі мистецтво інтелектуальної подорожі зі здатністю проникати в життя й культуру чужої країни, поступово виявляючи її, здавалося б, неочевидні, але міцні зв'язки з усім світом [5, с. 64].

На нашу думку, художню літературу про подорож можна умовно поділити на декілька груп: тревелог як художній звіт про подорож, подорожні нотатки, що генетично апелюють до літератури

нон-фікшн, та художні твори, у яких домінує мотив мандрів.

Знаходимо такі визначення тревелогу: жанр на межі літератури й журналістики про подорожі та пригоди, у якому за основу беруться події й факти, але подаються із застосуванням літературних прийомів (Юлія Починок [17, с. 81]); книга мандрів розважально-пізнавального характеру, яка містить цікаві факти, візуальні матеріали, фіксує враження, сподівання, здивування наратора, тревелог може бути метафоричним, образним (Анна Бідун [3]); звіт про подорож, що уміщує опис достовірних відомостей, хронологію поїздки та реакцію на побачене, є засобом осягнення істини, предмет зацікавлення – внутрішній стан подорожжанина, фіксація відмінностей, тревелог може бути розповіддю про уявні мандри (Олеся Калинюшко [10]); «спосіб пошуку нових орієнтирів» (О. Калинюшко [11, с. 165]).

Ознакою постмодерністського тревелогу О. Калинюшко називає нівелювання авторитету Автора й пізнавальності в творі [10, с. 89]. Дослідниця вважає, що концептуальна зміна в жанрі пов'язана з перенесенням основного об'єкта зображення зі сфери зовнішнього простору у внутрішній; світом тревелогу стає світ людини, яка подорожує [10, с. 89]. Валерія Дудка наголошує, що тревелог не просто звіт про мандри, що включає реакцію мандрівника на побачене, але й письмова фіксація останнього, що супроводжується візуальними компонентами, зокрема ілюстраціями та географічними картами [7, с. 31]. В. Дудка також до жанрових ознак тревелогу включає вимогу передачі знань і відомостей про об'єкти [7, с. 33].

Для постмодерністських текстів змінюється наповнення поняття інформативності тревелогу. Тепер воно означає не насиченість тексту знаннями, що можуть бути почерпнуті з довідкової літератури (ця ознака можлива в тексті, але як додатковий елемент), а репрезентацію емоційного відгуку наратора на побачене й почуте, достовірну фіксацію висловлювань, поведінки, вигляду Іншого. Наратор виступає посередником у процесі залучення читача до досвіду спілкування з Іншим. Комунікативний аспект стає значущим у постінформаційну епоху, коли будь-які об'єктивні відомості про найвіддаленіші куточки Землі знаходяться у вільному доступі в Інтернеті та поширюються засобами масової інформації, сприяючи розвитку туристичного бізнесу.

Витоки тревелогу як художнього жанру – в ненаукових звітах географічно-етнографічних експедицій (опис постфактум подорожі того, що не увійшло до офіційного звіту, але є значущим для розуміння специфіки відкритого світу та себе відносно нього). Подорожні нотатки натомість більше пов'язані з усвідомленою мандрівником необхідністю документувати кожен свій крок для сучасників і нащадків [6, с. 23].

Нотатки – художньо оформлений документ, який за значенням дорівнює газетному репортажу з його вимогою актуальної інформації, викладеної на запит публіки (принципи новизни й об'єктивності поданої інформації). Домінантною ознакою цього жанру Олег Рарицький вважає виклад переживань та вражень від подорожувань їхніх авторів [18, с. 51]. С. Дідух-Романенко визначає такі риси подорожніх нотаток: автор-мандрівник відіграє ключову роль, виступає учасником подій, спостерігачем, носієм основного світогляду; подорож – це зліпок з дійсності, опис про неї має бути достовірним, що не виключає суб'єктивності авторського підходу, а іноді й відвертої вигадки; дорога є тематичним і структурним стрижнем тексту; обов'язковими є документальні елементи; подорожні нотатки – відгук на запит аудиторії [6].

Подорожні нотатки близькі до тревелогу, що зауважує Людмила Скорина: «...тревелог – різновид художньо-документальної прози, змістовим осердям якого є перипетії «інтелектуального туризму». Простіше кажучи – подорожні нотатки» [19, с. 148]. Однак між тревелогом і подорожніми нотатками є суттєва відмінність. Наративна концепція тревелогу полягає в позиціонуванні його як тексту, написаного постфактум подорожі. Звідси актуалізація розмежування часу нарації й часу події подорожі, тоді як подорожні нотатки подаються як текст, сформований під час подорожі, тому основна нарація збігається з часом події подорожі.

На сьогодні жанр подорожніх нотаток еволюціонував і перемістився в сферу найбільш оперативного обігу інформації – в Інтернет-простір. Представлені численні Інтернет-блоги як професійних авторів, так і аматорів про їхні подорожі світом (<http://www.ua-odyssey.in.ua/> та ін.), окремі дописи в соцмережах, що супроводжуються фото-звітами; їхня особливість – в отриманні швидкої відповіді від реципієнта, можливості обміну враженнями, порадами щодо подорожі.

Слід також зазначити, що не всі художні тексти, базовані на мотиві подорожі, можна віднести до «літератури мандрів». Особливо це стосується пригодницької літератури, що описує уявні подорожі. Розмежувальний принцип – у специфіці позиціонування подорожі в сюжеті. Якщо подорож є наслідком пригоди, то це пригодницький роман. Якщо пригода стає наслідком подорожі, то перед нами – художній тревелог. Саме за таким принципом книги Максима Кідрука можна вважати тревелогами: «...[Ц]е шалені й вражаючі пригоди головних героїв під час подорожі до різних кінців світу» [3, с. 43]. Про іншу книгу М. Кідрука «Навіжені в Мексиці» Л. Скорина зазначає, що це не просто опис подій і ситуацій, які підкидає життя під час мандрівок, а «повноцінний роман із яскравим динамічним сюжетом, що тримає в напрузі до кінця оповіді» [20, с. 167]. До того ж, це шахрайський роман, у якому топоніміка, природні й куль-

турні реалії є лише яскравим тлом розгортання подій [20, с. 169]. Інший ракурс документальності, пов'язаний із позиціонуванням основних персонажів як альтер-его автора, який подорожує, так само підважується: «Головні персонажі – двоє приятелів Макс і Тьомик (Артем). Хоч перший зветься так само як автор, а другий схожий на нього зовні, Макс Кідрук застерігає читачів, аби вони не отожднювали героїв із ним як реальною особою» [20, с. 168]. Водночас цей твір – приклад роману-подорожі, адже всі події трапляються під час подорожі двох хлопців і змінюються залежно від пересування географічним простором Мексики.

Щодо постмодерністських текстів, то їхня інтелектуальність виявляється в специфіці репрезентації розумової діяльності наратора в сприйнятті реальності, відмінної від його повсякдення. Розум наратора в цьому процесі замість проникнення в сутність іншої культури ніби ковзає її поверхнею, перетворюючи її на власний досвід екзистування («перетравлюючи» її, роблячи своєю, охоплюючи власним буттям). Яскравим репрезентантом вважаємо «Лексикон інтимних міст» Ю. Андруховича [1], до аналізу якого звертається і О. Гончар, а Л. Скорина зауважує на відсутність реальної географії у цій книзі, що побудована на приватних враженнях від тих міст і країн, де побував автор як письменник [21, с. 141 – 142].

Про жанрове розмаїття зауважимо, що постмодерністська література деієрархізувала систему літературознавчих категорій, у тому числі ієрархію жанрів. Тому жанрове мислення також отримало горизонтальний вимір, і жанр конкретного твору визначається через перехрещення ліній жанрового змісту як сукупності доміантних мотивів і жанрової форми як моделі літературного твору, завдяки чому конкретний твір демонструє ознаки різних жанрів. Відповідно вважаємо доцільним виділяти групи жанрів з ознаками, що утворюють жанрові патерни, до яких і відносимо вище названі жанри тревелогу, подорожніх нотаток та художні твори з доміантним мотивом мандрів. Інші жанри, такі як есе, художній репортаж, щоденник тощо, згідно зі специфікою аналізованого тексту долучаємо до найближчого жанрового патерну. Наприклад, художній репортаж, як і есе, може бути означений як тревелог або подорожні нотатки (особливо в їхньому Інтернет-варіанті блогу або посту) залежно від того, які ознаки актуалізовані письменником.

Зокрема, Л. Скорина книгу Ірен Роздобудько «Мандрівки без сенсу і моралі» визначає як «хімерний мікс, у якому переплелися прикмети есе, щоденникових записів, туристичного довідника, кулінарної книги («Кухня народів світу»), історичного коментаря...» [19, с. 150]. Або Тетяна Белімова згадує про проекти малої прози видавництва «КМ-БУКС» під назвою «Відкрий світ», що, за її означенням, балансують на межі тревелогу, подорожнього щоденника, Інтернет-блогу або посту-повідомлення в соцмережі

та оповідання в його класичних жанрових вимірах, та про серію колективних збірок малої прози «Дорожні історії» – міні-книжечок формату кишенькового видання під гаслом «Для тих, хто (не) боїться подорожувати» [2, с. 117].

Мадлен Шульгун зауважує про наближеність літератури подорожей до «проміжних» жанрів, оскільки до них можна застосувати критерій жанрового синтезу. Вона називає жанри епістолярної подорожі, подорожнього начерку, подорожніх записок, есеїстику, що може включати елементи щоденника, «думок», «дослідів»; вони утворюють гібридні форми з романом [24], серед яких – поєднання тревелогу й пригодницького роману («Навіжені в Мексиці» М. Кідрука), тревелогу з філософським («Бігуни» О. Токарчук) або соціальним («Ворошиловград» С. Жадана) романом [23, с. 65].

Специфіка постмодерністського тексту про мандри полягає в тому, що навіть окремі його частини можуть належати до різних жанрів. Так, про «Лексикон інтимних міст» Ю. Андруховича Л. Скорина говорить як про збірку жанрово неоднорідних текстів [21, с. 142]. Якщо згадати книгу Я. Рудницького «Тричі так!» [29], то перша її частина становить художній наратив про особу, яка втратила пам'ять і через те перетворилась на людину «без коренів» у прямому значенні. Її пригоди – наслідок ментальної подорожі в пошуках своєї самості. Друга й третя частини у формі тревелогу репрезентують сучасного письменника, який веде номадичний образ життя в пошуках визнання й завоювання читацької аудиторії. Один із пунктів («Рудий в Африці») частини під назвою «Постскрипtum» можна вважати художнім репортажем.

Отже, постмодерністська література мандрів має специфіку принаймні в трьох аспектах. Перший аспект – позиціонування наратора-мандрівника. Він часто подається як альтер-его

титульного автора; визначається не функцією наратора чи спостерігача за чужим світом, що відкривається під час мандрів і потребує опису й пізнання, а потребою суб'єктивного осягнення іншого світу. Суб'єктивізм полягає в інтелектуальному й емоційному досвіді того, що відкривається його очам. Інша культура розкривається як досвід власного екзистування. Погляд мандрівника звертає увагу на звичне, але неочевидне, чому надається цінність унаслідок приватного погляду на нього.

Другий аспект – трансгресивна специфіка репрезентації світу, що пізнається. Цей світ постає у його суб'єктивному значенні для спостерігача, а не в його об'єктивно-сутнісному вимірі. Світ набуває значущості й об'єктивізації у випадку його опису наратором. Відбувається трансгресія об'єктивного й суб'єктивного, внутрішнього й зовнішнього. Постмодерністська література мандрів також засвідчує трансгресію в двох інших площинах: подолання самості художнього тексту (трансгресія художньої реальності та позахудожнього світу реальної подорожі, комунікації автора і реципієнта) та нівелювання межі між професійним письменником і аматором (перехід тревелогів в Інтернет-простір сприяв цьому процесу).

Третій аспект – жанрова представленість літератури мандрів. Цей вид літератури не має обмежень конкретними жанрами, він охоплює традиційні моделі літературних текстів (оповідання, роман), жанри суміжних видів літератури – журналістики (репортаж, тревелог) й документалістики (щоденник), літературних жанрів на межі з публіцистикою та іншими видами мистецтва (есе, нарис), а також Інтернет-жанрів (блог, пост-повідомлення). До того ж один текст може поєднувати в собі ознаки різних жанрів або репрезентувати різними своїми частинами різні жанри.

Література

1. Андрухович Ю. Лексикон інтимних міст. Довільний посібник з геопоетики та космополітики / Юрій Андрухович. – Кам'янець-Подільський: Meridian Czernowitz, ТОВ «Друкарня «Рута», 2012. – 424 с.
2. Белімова Т. Сучасна мала проза: комерційний аспект / Тетяна Белімова // Слово і Час. – 2017. – № 3. – С. 114 – 118.
3. Бідун А. Путівники як жанр довідкової літератури на вітчизняному книжковому ринку / Анна Бідун // Коло: книгознавчий часопис. – 2013. – № 5: «...Подорожі розвивають розум, якщо, звичайно, він у вас є...». – С. 36 – 41.
4. Білецька Н. Жанр тревелогу на українському книжковому ринку / Наталія Білецька // Коло: книгознавчий часопис. – 2013. – № 5: «...Подорожі розвивають розум, якщо, звичайно, він у вас є...». – С. 41 – 44.
5. Гончар О. Жанри мандрівної прози в сучасній українській літературі: культурологічні аспекти / Ольга Гончар // Коло: книгознавчий часопис. – 2013. – № 5: «...Подорожі розвивають розум, якщо, звичайно, він у вас є...». – С. 64 – 67.
6. Дідух-Романенко С. Подорожні нотатки: визначення, особливості, еволюція жанру / Світлана Дідух-Романенко // Коло: книгознавчий часопис. – 2013. – № 5: «...Подорожі розвивають розум, якщо, звичайно, він у вас є...». – С. 22 – 25.
7. Дудка В. Журнали-тревелоги / Валерія Дудка // Коло: книгознавчий часопис. – 2013. – № 5: «...Подорожі розвивають розум, якщо, звичайно, він у вас є...». – С. 31 – 33.
8. Жадан С. Anarchy in the Ukr / Сергій Жадан. Роман; Луганський щоденник: нарис. – Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2014. – С. 5 – 202.

9. Запорожченко Ю. Концепт подорожі в сучасному постмодерністському тексті (Ю. Андрухович, А. Стасюк) / Юлія Запорожченко // Слово і Час. – 2009. – № 7. – С. 11–18.
10. Калинюшко О.А. Жанрові модифікації травелогу в романі Ольги Токарчук «Бігуни» / Олеся Калинюшко // Молодий вчений. – 2014. – № 6. – С. 88 – 92.
11. Калинюшко О.А. Постімперський простір в рецепції мандрівника: версії А. Стасюка та Ю. Андруховича / Олеся Калинюшко // Молодий вчений. – 2015. – №1. – С. 165 – 169.
12. Кідрук М. Мексиканські хронічки. Історія однієї Мрії / Максим Кідрук. – К.: Нора-Друк, 2009. – 304 с.
13. Нич Р. Світ тексту: постструктуралізм і літературознавство / Ришард Нич; переклала з польської Олена Галета. – Львів: Літопис, 2007. – 316 с.
14. Положий Є. Дорога до Катманду // Євген Положий. Одиссея. – Харків: Фоліо, 2011. – С. 707 – 723.
15. Положий Є. Кама-сутра і вишиванки // Євген Положий. – Харків: Фоліо, 2011. – С. 687 – 692.
16. Положий Є. Подорожі по її тілу // Євген Положий. Одиссея. – Харків: Фоліо, 2011. – С. 682 – 684.
17. Починок Ю. Мандри справжніх чоловіків / Юлія Починок // Коло: книгознавчий часопис. – 2013. – № 5: «...Подорожі розвивають розум, якщо, звичайно, він у вас є...». – С. 81 – 87.
18. Рарицький О. Записки / нотатки шістдесятників: жанрова природа і художня специфіка явища / Олег Рарицький // Літературний процес: методологія, імена, тенденції: зб. наук. пр. (філол. науки). – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. – 2015. – № 6. – С. 40 – 53.
19. Скорина Л. «Мить відкриття незнайомих дверей...» // Людмила Скорина. Мистецтво складати пазли: статті, рецензії, есе. – Черкаси: Видавець Чабаненко Ю., 2012. – С. 147 – 152.
20. Скорина Л. Ненудні історії від Максима Кідрука // Людмила Скорина. Мистецтво складати пазли: статті, рецензії, есе. – Черкаси: Видавець Чабаненко Ю., 2012. – С. 167 – 172.
21. Скорина Л. Письменник, який грається... // Людмила Скорина. Мистецтво складати пазли: статті, рецензії, есе. – Черкаси: Видавець Чабаненко Ю., 2012. – С. 139 – 146.
22. Токарчук О. Бігуни: роман / Ольга Токарчук; пер. з пол. О.Т. Сливинського. – Харків: Фоліо, 2011. – 414 с.
23. Шульгун М. Карнавалізація і гра як стратегії оновлення травелогу у творі М. Гіґолашвілі «Червоні дрижаки Тінгітани. Записки про Марокко» / Мадлен Шульгун // Слово і Час. – 2016. – №4. – С. 65 – 69.
24. Шульгун М. Проблема типології літературних подорожей / Мадлен Шульгун // Сучасні літературознавчі студії. Постгуманізм та віртуальність: літературні виміри. – 2013. – Вип. 10. – С. 493 – 505.
25. Bauman Z. Ponowoczesne wzory osobowe / Zygmunt Bauman // Studia Socjologiczne. – 2011. – № 1 (200). – S. 435 – 458.
26. Czapliński P. Poruszona mapa. Wyobrażenia geograficzno-kulturowa polskiej literatury przełomu XX i XXI wieku / Przemysław Czapliński. – Kraków: Wydawnictwo Literackie, 2016. – 419 s.
27. Konończuk E. Mapa jako metafora w „opowieściach przestrzennych” Andrzeja Stasiuka / Elżbieta Konończuk // Od poetyki przestrzeni do geopoetyki / Red. E. Konończuk, E. Sidoruk. – Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 2012. – S. 28 – 48.
28. Ogonowska A. Narracje turystyczne: Dwie filozofie reprezentacji / Agnieszka Ogonowska // Kultura współczesna. – 2010. – № 3. – S. 135 – 150. [Електронний ресурс]/Режим доступу: <http://kulturawspolczesna.pl/readpdf/1130/Narracje%20turystyczne%3A%20dwie%20filozofie%20reprezentacji> [Доступ 13.08.2015]
29. Rudnicki J. Trzy razy tak! / Janusz Rudnicki. – Warszawa: Wydawnictwo W.A.B., 2013. – Wydanie I. – 206 s.
30. Rybicka E. Geopoetyka. Przestrzeń i miejsce we współczesnych teoriach i praktykach literackich / Elżbieta Rybicka. – Kraków: UNIVERSITAS, 2014. – 474 s.
31. Stasiuk A. Fado / Andrzej Stasiuk. – Wołowiec: Wydawnictwo Czarne, 2006. – 172 s.
32. Stasiuk A. Jadąc do Babadag / Andrzej Stasiuk. – Wołowiec: Wydawnictwo Czarne, 2016. – 324 s.
33. Varga K. Gulasz z turula / Krzysztof Varga. – Wołowiec: Wydawnictwo Czarne, 2008. – 196 s.
34. Varga K. Czardasz z mangalicą / Krzysztof Varga. – Wołowiec: Wydawnictwo Czarne, 2014. – 311 s.
35. Zduniak-Wiktorowicz M. Opowiadanie w ruchu. Literatura i badania postzależnościowe / Małgożata Zduniak-Wiktorowicz // Białostockie Studia Literaturoznawcze. – 2012. – № 3. – S. 227 – 240.

Ирина КРОПИВКО
ПОСТМОДЕРНИСТСКАЯ ЛИТЕРАТУРА ПУТЕШЕСТВИЙ:
ПЕРСОНАЖ, ТРАНСГРЕССИЯ, ЖАНР

Аннотация. Актуальность: литература путешествий остается «модной темой» в современной литературе, меняя при этом особенности поэтики. Цель статьи: на материале произведений украинских и польских писателей-постмодернистов выявить специфику персонажа-путешественника и исследуемого им мира, а также жанровые модели литературы путешествий. Выяснено, что коммуникация между постмодернистским нарратором и его Другим во время путешествия устанавливается не на уровне получен-

ных знаний о себе и мире, а благодаря созданию общего опыта экзистирования. Трансгрессивная специфика репрезентации познаваемого мира обусловлена невозможностью четкого разграничения внутреннего и внешнего измерений экзистенции нарратора и читателя. Художественную литературу о путешествии в соответствии с жанровыми паттернами разделяем на травелог, путевые записки и художественные тексты с доминантным мотивом путешествия. В последующем стоит изучить трансгрессивные проявления в постмодернистской литературе путешествий, связанные с нарративизацией опыта путешествий автора-нарратора.

Ключевые слова: литература путешествий, травелог, путевые заметки, трансгрессия, экзистенция, Другой, постмодернизм.

Iryna KROPYVKO

POSTMODERN TRAVEL LITERATURE: CHARACTER, TRANSGRESSION, GENRE

Topicality: travel literature remains a “fashionable topic” in modern literature, but changes its poetic features. The purpose of the article: basing on the material of the works of Ukrainian and Polish postmodernist writers to reveal the specific character of the traveler and the world that he perceives as well as the genre models of travel texts. It has been found out that communication between the narrator and his Other during the trip is determined not at the level of acquired knowledge about himself and the world, but by creating a common experience of the existential. The transgressive specific character of representing the recognizable world is stipulated by impossibility of clear distinguishing between internal and external measuring the existential of the narrator and the reader. The travel literature through genre patterns includes travelogue, travel notes and artistic works in which the motive of travels dominates. In further researches it is worth studying the transgressive displays in postmodern travel literature, related to putting in words the author-narrator’s traveling experience.

Key words: travel literature, travelogue, travel notes, transgression, existential, the Other, postmodernism.

Стаття надійшла до редакції 19.04.2018 р.

© Кропивко І.В., 2018

Кропивко Ірина Валентинівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.